

Úvodní zastavení stezky, kde se dočteš jak a proč tábory vznikaly a co všechno na stezce uvidíš, je na historickém náměstí v horní části Jáchymova. Nedaleko je začátek „Křížové cesty ke svobodě“, která symbolicky znázorňuje Jáchymovské tábory 50. let. Jejím autorem je akademický sochař Roman Podrázský a byla vybudovaná v roce 1996. Dále tu můžeš vidět i význačné historické stavby z různých staletí - budova, radnice, chrám sv. Jáchyma (původně evangelický, vybudovaný v letech 1534 - 1540, od roku 1611 katolický, dne 31. 3. 1873 vyhořel, znovu byl v letech 1874-76 vystavěn dle návrhu architekta Josefa Mockera v novogotickém stylu), barokní sousoší Nejsv. Trojice z roku 1703, nedaleko je i Mathesiuv dům a další památky.

Jak to vlastně bylo ? Dne 11. září 1945 v 15,30 hodin „obsadilo ruské vojsko v počtu 60 mužů s vyšším důstojníkem tři radiové doly v Jáchymově. Do těchto dolů nemá nikdo přístupu kromě dělníků zaměstnaných v dolech“. To je obsah hlášení vrchního strážmistra SNB Hefnera, které dostalo ministerstvo vnitra a hlavní štáb ministerstva národní obrany. Jáchymov přitom ležel na západ od demarkační linie, oddělující od sebe vojska Sovětského Svazu a západních spojenců. Málokdo v té době tušil, jak dalece se tímto změnil tvářnost města, krajiny a lidí. Sovětský Svaz si tak zajistil přístup k využívání surovin tohoto ložiska. Stalo se tak proto, že Sovětský Svaz naléhavě potřeboval uran pro svůj jaderný výzkum, zvláště, když se Stalin přesvědčil o účinnosti jaderných zbraní, které dopadly na Hirošimu a Nagasaki. Jáchymovské ložisko uranu bylo jediné otevřené ložisko ve sféře utvářejícího se sovětského mocenského vlivu.

Dne 23. listopadu 1945 byla podepsána „Dohoda mezi vládou Svazu sovětských socialistických republik a vládou Československé republiky o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách Svazu sovětských socialistických republik“. K dohodě byl připojen Protokol, který upravoval Dohodu a zajišťoval její přísnou důvěrnost. Na základě této dohody převedl Československý stát veškerý důlní majetek a právo těžby dnem 1. ledna 1946 na národní podnik Jáchymovské doly, zřízený vyhláškou ministerstva průmyslu ze dne 7. března 1946. Tento podnik podléhal zvláštnímu režimu utajování a ochrany a veškerá jeho produkce putovala do Sovětského Svazu. Veškeré podklady a rozhodování byly plně v sovětských rukou.

Uranové rudy z Československa pomohly překlenout kritické období projektu výroby sovětských atomových zbraní, kdy jejich nedostatek brzdil rychlý vývoj. První sovětská atomová bomba vybuchla u Semipalatinska dne 29. srpna 1949. Sovětský Svaz se v Dohodě zavázal k všestranné technické pomoci pro výzkum a využití nalezišť. Avšak válkou vyčerpaná země, jakou byl v roce 1945 SSSR, neměla ani dostatek kvalitní báňské techniky a disponovala jen omezeným množstvím materiálu, který musel být navíc dopravován na velkou vzdálenost. Poválečné Československo také nemělo potřebné výrobní kapacity na výrobu produktivních technik pro báňský průmysl nebo prostředky na nákup ze zahraničí.

Proto sovětští odborníci prosazovali východiska vyzkoušená a prověřená při

výstavbě sovětského hospodářství. Tím nejvýznamnějším byla náhrada techniky člověkem a nízké produktivity jednotlivých pracovišť podstatným zvýšením počtu pracovníků.

Jedním z prvních opatření bylo vyjmutí horníků německé národnosti a jejich rodin z odsunu (k 2. červenci 1945 pracovalo v dolech 122 horníků). Zvýšil se i nábor lidí do dolů, kde byly prosazeny nadprůměrné platební podmínky, zvýhodněné zásobování potravinami i ošacením a přijatelné sociální podmínky. Sovětský svaz na to v počátcích i přispíval dovozem. Mnozí si ještě pamatují z této doby tzv. ruský přídavek.

Dalším opatřením bylo nasazení německých válečných zajatců a tzv. retribučních vězňů odsouzených československými soudy za spolupráci s nacisty. Přesné počty německých zajatců nejsou známy, neboť spisovou evidenci si řídily orgány SSSR. Většinou byli soustředěni v táborech Eliáš, Bratrství, Rovnost a Svornost. V dostupných pramenech je citováno, že k 31. březnu 1946 je mezi dělníky uváděno 100 zajatců, roku 1947 jich zde pracovalo 1956, roku 1948 již 3663 osob a 30. září 1949 stále ještě 3370 osob. Ovšem je dochována „Informace pro bezpečnostní kolegium“ vedoucího Správy TNP B. Pokorného kolegiu ministerstva národní bezpečnosti z 28. června 1950, kde je uveden údaj o 12.000 osobách. V posledním čtvrtletí roku 1949 dochází k jejich stahování a jsou postupně nahrazováni československými vězni. K 1. lednu 1950 jich v prostoru Jáchymova zbývá na 1500. Přesto někteří odcházejí až v průběhu roku 1950. To jsou již plně nahrazeni vězni „domácí“ produkce

Přibližná lokalizace všech 18 vězeňských táborů, které byly zřízeny v ČSR v letech 1949 - 1953 není problémem, i když později (jak sami na naší stezce uvidíte) byly likvidovány téměř beze stop.

Někdy mají názvy podle obcí, v jejichž blízkosti se nacházely (na Jáchymovsku Vykmanov I, Vykmanov II, Mariánská, v oblasti Horního Slavkova Ležnice, na Příbramsku Bytíz), častěji však podle šachet, v jejichž blízkosti byly zřizovány. Na Jáchymovsku u šachty Bratrství (Ústřední tábor a Bratrství), u šachty Eliáš (Eliáš I. a Eliáš II), u šachty Rovnosti (v průběhu času byly také dva tábory stejného názvu Rovnost), u šachty Svornost (tábor Svornost), u šachty Barbora (tábor Barbora), u šachty Eduard (tábor Nikolaj). Také na Slavkovsku byla situace obdobná (Svatopluk, Prokop a XII ležely u šachet stejného názvu) a stejně tábor Vojna na Příbramsku.

Velice rychle byly tyto tábory zaplněny vězni, kteří byli nuceni k namáhavé vyčerpávající práci v podzemí. Avšak ani toho nebylo dost a nelidské poměry na táborech po práci nebyly výjimkou. Sami vězni byli v řadě případů svými vězniteli utvrzováni v přesvědčení, že jsou pouze „muklové“ - muži určeni k likvidaci. Kolik vězňů prošlo Jáchymovskými lágry, tím peklem, které jim komunistický režim, hlásající rovnost mezi lidmi připravil, se přesně neví. Na jiném místě si uvedeme některá čísla.

Krátká historie Jáchymova: Od úvodního zastavení můžeš putovat buď po směru našeho průvodce, nebo se můžeš vydat i v protisměru. Rozhodni se svobodně sám.

Jestliže půjdeš s námi, tak se vydáš ve směru kolem radnice ke královské mincovně.

V budově radnice nyní sídlí Městský úřad Jáchymov a městská knihovna, kde najdeš řadu informací o Jáchymovsku. Budova je hodně stará, vždyť byla v roce 1531 koupena od hraběte Jeronýma Šlika nákladem 2000 zlatých, ale není to první Jáchymovská radnice. Ta první se nacházela od roku 1520 do roku 1531 v budově, která stála na Chlehovém trhu (nyní náměstí Na Slovanech) do roku 1948, kdy byla demolována.

Budova královské mincovny byla značným finančním nákladem zrekonstruována na počátku devadesátých let. Nachází se zde Informační centrum a pobočka Karlovarského muzea. Jedinou stálou expozicí jsou prostory dvou místností věnované době padesátých let našeho století.

Historie této budovy je rovněž bohatá a pohnutá. Byla vystavěna v letech 1534 - 1536, hned na to v roce 1538 vyhořela. Mince se zde razily do roku 1670, kdy byla ražba mincí přemístěna do Prahy z důvodu nedostatku mincovního kovu. Pak zde byl archiv, museum revolučních tradic aj. Stavebně zajímavé jsou prostory sklepení a nárožní arkýř.

Po vydání šlikovského horního řádu dne 2. srpna 1518, který dal dolování nějaký systém a řád a po povýšení Jáchymova na svobodné královské město 6. ledna 1520 za vlády krále Ludvíka II. Jagelonského, nastal rychlý rozmach důlní činnosti. Šlikové záhy poznali, že jim takto uniká značná část zisku a zahájili zákulisní jednání o povolení získat mincovní právo. To se jim i za pomoci četných úplatků podařilo a od roku 1519 se nejdříve ve sklepení hradu Freudensteinu začaly razit hodnotné stříbrné mince (Joachimsthaler). Tyto mince ryzosti 931/1000 byly všude ochotně přijímány a staly se základem pojmenování měny USA - dolarů. V letech 1520-28 za šlikovské éry převyšovala mincovní výroba 3 miliony tolarů. Samozřejmě se králi nelíbilo, že přišel o bohaté zisky. Dne 29. srpna 1526 při bitvě u Mohuče zahynul s králem Ludvíkem II. i Štěpán Šlik. Novým českým králem byl zvolen Ferdinand I. Habsburský a tomu se podařilo roku 1528 omezit práva Šliků. Byli jmenováni královští mincmistři a v letech 1534-36 postavena nová mincovna. Ražba mincí v Jáchymově byla ukončena v roce 1670. Tolary byly hodnotnou měnou a lze je většinou poznat snadno, protože na jedné straně mince je vyražena postava sv. Jáchyma.

Od mincovny projdeme kolem historické šlikovy horní budovy. Ve své době zde bylo sídlo horního úřadu, kde sídlili úředníci pověřeni dozorem nad stříbrnými doly. Po dřevěném krytém schodišti se dostaneš do areálu dolu Svornost.

Důl Svornost (Einigkeitsschachts): Název Svornost (Jednota) je v používání od roku 1530 na paměť urovnání sporu dvou těžařů. Patří mezi nejstarší jáchymovské doly. Nejdříve se zde těžily stříbrné rudy, později rudy kobaltu, arsenu, pak rudy s radiem na barvy a nakonec uranové rudy. Těžba v něm byla po většinu času vždy zisková. Již v 17. století se těžby v něm ujalo město a značný podíl si udrželo až do roku 1843, kdy důl převzala státní zpráva. Těžní jáma tohoto dolu byla v 60. letech 18. století hluboká 292 metrů.

Všeobecným problémem každého dolování a jáchymovského zvlášť, byl stálý

přítok důlních vod. Řešilo se to vybudováním bud' tzv. dědičných odvodňovacích štol nebo instalací různých strojů.

Na Jáchymovsku byly vybudovány dvě dědičné štoly - sv. Barbora a sv. Daniel. Patro sv. Barbory se nachází v hloubce 106 m pod ohlubní (ústím) těžní jámy a sv. Daniel v hloubce 148 m pod ohlubní jámy, tj. 0 42 m níže. Štola Barbora byla hnaná přímočaře v délce 3.020 m, její celková délka včetně všech vedlejších chodeb činila 8.550 m a podchycovala důlní díla různých dolů v hloubce (323 m). Štola Daniel byla hnaná přímočaře v délce 2.850 m, její celková délka včetně všech vedlejších chodeb činila 10.650 m; byla zhruba 0 38 m níže pod obzorem štoly sv. Barbory a podchycovala důlní díla dolů v hloubce 361 m. V roce 1843 šachtu, úpravnu a povrchové zařízení převzala státní správa. Současně v roce 1850 došlo k ustanovení dvou samostatných závodů a to východního c.k. důlního pole s cechem Císař Josef a Vysoká Jedle a západního s cechem Eliáš a šachtou Rudolfovou a štolami Jiří, Severní, Eliáš, Fluder, Mathesius a Nebeské koruny (Himmelskronner).

Hlavní těžní šachtou východního pole byla Svornost, hluboká 419 m. Šachta Císaře Josefa hluboká 300 m, měla sloužit jako větrací. V provozu zůstaly i dvě dědičné štoly, to je Barbora a Daniel, neboť to byly hlavní komunikační tepny obou dolových polí. Potom se začalo s dalším hloubením jámy pod 12. obzor, při němž vytryskl 12. března 1864 v hloubení v hloubce 532 m pod ohlubní jámy pramen vody o teplotě 22,5-25 °C.

K odvozu vytěžených hlušin od jámy Svornost na odval vzdálený 700 m byla v roce 1882 zřízena zastřešená úzkokolejná dráha. Poněvadž také během druhé poloviny 19. století došlo k trvalému poklesu cen uranových barev a v devadesátých letech k poklesu ceny stříbra, bylo rozhodnuto zastavit 1. května 1901 provoz ve východním poli. Tím se postupně zatopila všechna důlní díla až k obzoru dědičné štoly Daniel (148 m pod ohlubní jámy), takže jáma Svornost se zatopila až do výše $532 - 148 = 384$ m. Ale nový prvek - radium zachránilo doly před zánikem.

Ke zvýšení těžby, ale již v souvislosti s objevem radia, došlo po vzniku samostatného československého státu. Jáchymovské doly převzala československá státní správa. V době od roku 1922 do roku 1924 byl otevřen důl Svornost.

Za okupace zde Němci intenzívně těžili uranovou rudu, to však nebylo nic proti tomu, jak se zde rozjela těžba v padesátých letech.

14. června 1964 důl Svornost byl předán do správy Československých státních lázní. Na patře Daniel byla vyražena nová štola Curie o celkové délce 2.390 m, která přivádí léčebné vody do lázeňských objektů. Později byla vyražena „Nová odvodňovací štola Svornosti“.

Je to jediný důl, který vlastní lázně a je to poslední důl na Jáchymovsku, který je, jakž takž, funkční.

Od dolu Svornost budeš pokračovat po silnici ve směru Nové město. Záhy dojdeš k místu výstavby Hornického skanzenu.

Hornický skanzen: Je budován Hornickým spolkem Barbora Jáchymov, který vznikl v roce 1996 jako občanské sdružení.

V současné době lze na místě vidět první výsledky nelehké práce členů spolku. Je zpřístupněna a zabezpečena první část díla v podzemí. Štola č. 1, která se začala razit 1. července 1952 a je dlouhá k čelbě cca. 260 m. Na své trase má několik odboček, které vedou po sledných chodbách k dobývkám.

Hned na začátku tohoto díla si můžeš všimnout na 11 m katru (vrat) svařených s důlních kolejí a na cca. 25 m vrat z vodního potrubí, které sloužily jako zajištění, aby štolou neutekli vězni z podzemí.

V záměrech členů spolku je potom překonat výškový rozdíl cca. 40 m a dostat se na patro štoly Vysoká jedle, která byla ražena v době středověkého dobývání stříbrných rud. Tato štola je dlouhá cca. 120 m.

Protože členové spolku budují skanzen vesměs z vlastních prostředků, je těžké nyní říci, kdy bude celý skanzen zpřístupněn.

Naučná stezka pak pokračuje po silnici nad skanzenem doprava kolem budovy vodárny, po vrstevnici na místo, kde stával **tábor Svornost**.

Svornost - krycí značení K Dne 4. 12. 1949 převzala zpráva velitelství Stanice SVS Ostrov tábor na dole Svornost. Jednalo se o tábor po německých zajatcích. Počet zajatců v táboře není znám. Tábor ležel v katastru boče Jáchymov poblíž dolu Svornost. Tvořily ho dřevěné baráky, samostatná kuchyň, menší skladiště, kotelna a umývárna a malý barák se spolkovou místností a jevištěm. Tábor opustili váleční zajatci dne 3. prosince 1949 v ranních hodinách. Skupina 50 trestanců tábor uklidila a baráky schopné obývání byly desinfikovány. Poté v nich bylo umístěno 405 vězňů. Zbývající dva baráky musely být ještě upravovány a počítalo se s tím, že celková kapacita tábora bude sloužit pro 600 vězňů. V letech 1951 a 1952 zde však bylo více jak 700 lidí. (3.5.1951 - 750 vězňů, 1.9.1951-720, pokles nastal až v roce 1953). O poměrech v lágru se můžeš, vážený čtenáři, dočíst v knihách **Karla Pecky, který zde strávil několik let otrocké práce**. Lágr Svornost byl nad šachtou na horním konci Jáchymova a vedlo k němu něco přes dvě stě šedesát schodů, jako v Mauthausenu, po nichž se po směně dost těžce stoupalo. Navíc se po nich chodilo na brigády a pro pitnou vodu, která v táboře nebyla. Dne 30. září 1950 se o útěk ze schodiště pokusili dva vězňové Rudolf Kindl a Ilja Stalev Chubenov. Byli však dopadeni a na místě zastřeleni. Tábor byl zrušen 29. října 1954.

Z místa bývalého lágru Svornost, které je v současné době vyřezáno a kde se z lágru dochovaly pouze korekce (samotky), se vydáš proti proudu Jáchymovského potoka. Procházíš kolem zařízení jáchymovského vodovodu, které je již samo o sobě zajímavým dokladem technického umu a dovednosti našich předků. Pod naší trasou na silnici z Jáchymova na Boží Dar je pod zatáčkou jedno z mála zachovalých ústí středověkých štol - ústí štoly Leithund. Je samozřejmě znepřístupněné zabetonováním.

Pomalou procházkou dojdeš na místo, kde býval Městský rybník (Stadtteich). Cestou si můžeš v terénu všimnout stop, které tu zanechal běsnící vodní živel po protržení hráze rybníka.

Městský rybník (Stadtteich) Rozvoj jáchymovského hornictví potřeboval množství dřeva a vody. Proto byl vybudován důmyslný systém kanálů a nádrží, které přiváděly vodu do dolů, ke strojům v dolech a úpravárnách.

Nejnámější jsou tři rybníky, z nichž kolem dvou naše trasa také povede - Městský rybník, Špičácký rybník též zvaný Seidlův rybník cca. 10 minut od Abertamské křižovatky a Heinzův rybník v Eliášském údolí. Všechny byly založeny uměle v 16. století. Jsou známy údaje z 18. století, kdy se uvádí, že poskytují jáchymovským důlním závodům ročně 97 400 m³ vody. Úhrnná délka všech vodních struh činila 7 595 m.

V místě, kde se nacházíme býval tzv. Městský rybník (Stadtteich). Byl založen v roce 1552 v údolí Jáchymovského potoka podle plánů Antona Reisse a Jakuba Gense.

Byl určen jako zásobárna vody pro pohon strojů v dolech v letním a zimním období, kdy bylo vody nedostatek. Výškový spád Jáchymovského údolí a příznivé rozmístění jednotlivých dolů dovolovalo dosažení naprosto hospodárného využití hlavního proudu pohonné vody, který byl usměrňován následujícím způsobem. Nejdříve byl veden na vodní kolo těžného žentouru dolu Vysoká Jedle, pak na vodní kolo stoupoven tohoto dolu, přičemž část se odváděla ke krytí spotřeby stoupoven a plavíren tohoto dolu, potom na vodní kolo těžného žentouru dolu Svornost, pak na vodní kolo stoupoven tohoto dolu a vodní kolo stoupoven a plavíren dolu Svornost, odtud na vodotěžná čerpadlová zařízení dolu Svornost a z nich teprve odtékala dědičnou štolou Danielovou do potoka.

Dne 29. dubna 1593 se rybník poprvé protřhl a způsobil velké škody ve městě. Znovu musela být postavena hráz rybníka.

V 19. století byly do rybníka sypány odpady hlušiny z blízkých štol. Když však zde po několika letech pomřely všechny ryby, bylo sypání hlušiny do rybníka městskou radou zakázáno. Šlo zřejmě o chemickou otravu ryb sloučeninami arzenu, vizmutu a kobaltu.

Roku 1930 zde bylo zřízeno městské koupaliště s idylickou lesní restaurací. Voda však bývala dost studená. Též se zde půjčovaly lodky k projížďce po rybníce. Po druhé světové válce byl rybník nazván jezírkem.

Na jaře 1981 při jarním tání znovu došlo k protřžení hráze rybníka. Nápor vody způsobil živelnou potopu v horní části Jáchymova.

Od místa bývalého rybníka pokračuješ okolo dvou bývalých provozních budov dolu Nikolaj na místo, kde stával tábor Nikolaj.

Počet vězňů aneb trocha statistiky

Je na čase si říci, kolik vězňů a jakých tady v Jáchymovských lágrech pobývalo. Stavby vězňů

Předem je nutno říci, že tyto údaje se shání nejobtížněji a existuje mnoho rozdílných údajů. V letech 1918 - 1937 byli ve věznicích průměrně 7 393 vězni. k 1. 1. 1938

celkem 6 168 vězňů - z toho 22 politických

k 1. 11. 1949 dle zprávy tzv. Pillerovy komise bylo mezi celkovým počtem vězňů v českých zemích (23.141 osob), 6 136 vězňů pro delikty protistátní

k 1. 3. 1950 Pillerova komise

z celkového počtu 26.748 vězňů v českých zemích - 8 491 pro delikty protistátní Str B.

k 1. 5. 1950 Pillerova komise I. z 28 281 - již 9.765 protistátních

k 15. 5. 1950

celkem 32.638 - 11.026 politických, 10.621 retribučních, 9.634 kriminálních, 1.357

černý obchod Pillerova komise str. 34 tj, 33,7% politických, 32,5% retribučních, 29,7% kriminálních a 4,1% vězňů pro černý obchod

Podle sociální příslušnosti bylo v ČS ve vězení za protistátní činy 11.026 osob, největší počet představovali dělníci 3.488 tj. 31,6 a úředníci - nižší 3.082 tj. 28%, vyšších 961 tj. 8,7%, rolníků 1.119, 1.193 živnostníci a maloobchodníci, 306 velkoobchodníků, podnikatelů a svobodných povolání, 772 ostatní povolání a u 105 nebyla sociální příslušnost zjištěna, počátkem října 1950 - 9.606 retribučních

k 13. 10. 1950 v těžkém, lehkém a potravinářském průmyslu, v zemědělství a veřejné správě pracovalo 18.313 vězňů.

k 1. 3. 1951 - 15.125 politických.

Pokud jde o počet osob zatčených StB, činil v roce 1951 2.977 jednotlivců a 3.112 osob zatčených ve skupinách, v roce 1952 3.365 jednotlivců a 1.089 zatčení ve skupinách tj. 16.010 osob celkem. Pillerova komise I.

k 1. 10. 1952 celkem 40.370

k 1. 1. 1953 celkem 46.021

k amnestii v květnu 1953 celkem 46.675

Na amnestii v květnu 1953 bylo propuštěno celkem 15.379 vězňů po amnestii 1955 na amnestii bylo propuštěno 7.222 vězňů, v NPT a vězeních zůstalo celkem 21,755 osob

k 1. 4. 1956 - zůstává již jen 289 retribučních ,k 1. 3. 1959 celkem 39.383 - cca. 9.000 politických

k 1. 10. 1959 38 nápravně pracovních táborů a 23 věznic celkem 34.337

k 1. 4. 1960 bylo ve výkonu trestu za činy tzv. protistátní, zahrnující postih jak protistátní činnosti, tak i činnosti politické 8.708 odsouzených. Za kriminální viny bylo 22.214 osob.

Zpráva Pillerovy komise Charta 77 vydala Dokument č. 16 O Československém vězeňství kde str. 176 uvádí tato čísla

rok	1958	1961	1964	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
počet politických vězňů	4337	2740	757	2512	111	942	1576	561	582	279	272	206

Počátkem roku 1953 pracovalo v Jáchymovských uranových dolech na 15.000 vězňů, kolem roku 1959 stále ještě téměř 4.000. Zdá se být pravděpodobné, že každý druhý muž, vězněný v Československu v letech 1949 -

1960 prožil alespoň část svého trestu v některém vězeňském táboře, zřízeném v oblasti těžby uranu.

O stavu vězňů v táborech byl pravidelně informován ministr spravedlnosti Alexej Čepička. Od 10. srpna do 20. srpna 1949 se stav zvýšil o 794 osoby (z 2.087 na 2.881). Ke konci roku 1949 cca. 4.112 osob. Plán, že do konce roku 1949 má být na Jáchymovsku 5.500 vězňů nebyl splněn, neboť tábory ještě nebyly plně uvolněny německými zajatci. Bylo rozhodnuto, že do konce roku 1950 se musí zvýšit početní stav vězňů na 8.500 osob. K 31. 12. 1950 bylo zde skutečně umístěno 8.570 odsouzených. Vězni se sem dostávali podle toho, jak doly oznamovaly dokončení výstavby ubytovacích baráků, tak např. k 30. září 1950 zde bylo 6.989 vězňů.

Počátkem července 1951 zde bylo cca. 9.700 vězňů. Již 29. září 1951 bylo v táborech 10.974 vězňů (bez tábora Vojna). K 1. 3. 1953 činil 14.996 vězňů. Po amnestii ze 4. května 1953 se snížil počet o 4.035 vězňů a další údaj z 1. I. 1954 hovoří o 13.981 vězni.

V červnu 1951 bylo z 31.380 vězňů pracujících v ČSR 9.589 zaměstnáno v uranových dolech. Ve vězeňském ústavu Ostrov byli k 12. 3. 1952 zařazeni 12.623 vězni, mimo tábory 145 vězňů, celkem tedy 12.768 vězňů. Státně bezpečnostních vězňů (politických) do 3 let trestu bylo 1.222 (9,6%), od 3 do 10 let 2.762 vězni (21,6%), nad 10 let 3.747 vězňů (29,3%). Méně početná skupina byla kriminálních vězňů - do 1 roku 1.236 (9,7%), 1-5 let 2.825 (22,2 a nad pět let 976 (7,6%).

Koncem srpna 1952 zde bylo kolem 8.000 vězňů politických (odsouzených státním soudem) a kolem 5.500 ostatních vězňů.

V oblasti Horního Slavkova končí nasazení vězňů již v roce 1955. Na Jáchymovsku nasazení vězňů končí v dubnu 1961.

Je prokázáno, že do roku 1961 poznalo bědný život v táborech ostrovského vězeňského zařízení kolem 65.000 lidí.

Pan Tigrid v jedné své knize uvádí tento údaj: „Pro údajné politické delikty bylo v období 1948 - 1953 odsouzeno přes 100.000 osob, z toho přes 40.000 osob k trestům delším 10 let“. Oficiální údaje navíc uvádí, že v letech 1948 - 1960 bylo popraveno v ČSR z politických důvodů 234 osob, z toho do konce roku 1953 207 osob. Viz údaje publikované v MF Dnes dne 25. února 2000. Nachází se zde i jmenný seznam popravených.

O všech rozsudcích trestu smrti rozhodovaly příslušné stranické orgány, bezpečnostní komise ÚV KSČ, později politický sekretariát ÚV KSČ. V letech 1951 - 1954 schválil jenom politický sekretariát ÚV KSČ 148 trestů smrti. Viz: Pillerova komise I.

Nejtragičtější na tom je, že v řadě případů byli vězněni lidé, kteří se provinili jen tím, že byli nové vládě nepohodlní, chtěli žít ve svobodné zemi a podobně. Byli s nimi samozřejmě i lidé, kteří se sem dostali oprávněně - zloději, vrazi a jiní, ale ani tito si nezasloužili nedůstojné podmínky, kterými se lágry vyznačovaly. Na druhé straně byla i snaha režimu, co nejvíce politických deliktů zakrýt kriminalizovanými činy.

Na místě, kde býval **lágr Nikolaj**, v současné době nenajdeš nic. Možná je tomu tak proto, že dle svědectví řady vězňů patřil k táborům s nejhroším režimem.

Nikolaj krycí značení A

Původně zde byl zřízen v období mezi měsíci dubnem a zářím 1950 Tábor nucených prací /TNP/. K 17. únoru 1951 byl zrušen Tábor nucených prací /TNP/ Nikolaj. Tábor k 1. 6. 1951 převzalo od ministerstva národní obrany ministerstvo spravedlnosti a v říjnu nebo listopadu byl zřízen tábor Nikolaj.

Tábor patřil na Jáchymovsku k větším táborům, proslul i nelidským týráním vězňů. Stav vězňů činil k 1. 9. 1952 -907, k 1. 3. 1953 -832 osob. Přístup k pracovišti na šachtě Eduard, vzdálené od tábora kolem 800 m, komplikovala frekventovaná silnice, kterou nebylo možno přetnout koridorem z ostatního drátu.

Proto byli vězni dopravováni tzv. ruským nebo „jáchymovským“, autobusem. Zařízení to bylo velice jednoduché, ne však příliš humánní. Jedna směna, tj. sedmdesát až sto padesát mužů, nastoupila v pěticích, řady i zástupy těsně semknuté. Tento živý balík omotali bachaři ocelovým lankem asi 6 mm silným a konce lana opatřené okem zamkly k sobě visacím zámkem. Krajníci v pochodovém tvaru museli přidržovat lano, které se jim nemilosrdně zařezávalo do těla. Pokud bylo dobré počasí a dobrá cesta, dalo se i v takto nahuštěné formaci pomalu dokolébat nebo doškobrtat z lágru na šachtu. Horší bylo, když zapršelo a gumové boty vázly v bahně. Když mrzlo, lidský balík se šinul kupředu i do stran jako živé sáně.

Navíc režim v táboře byl jedním z nejhroších. Místní velitel Schamberger, známý jako Prasečkář, se dle mínění vězňů vyrovnal krutosti Palečka z Rovnosti. Schamberger si vybral desítku výtečníků a vytvořil z ní na Nikolaji komando, kterému velel konfident gestapa Břetislav Janíček. Zastupoval ho Kužela, který si odpykával trest za vykrádání hrobů. Janíček a Kužela byli „táboráci“.

Desetičlennou sestavu komanda dále doplňovali Vaksa, Sýkora, Řezníček, Boháč, Staněk a Bareš. Všichni seděli za kriminální zločiny. Bareš byl původně řezník. Seděl za to, že do salámů mlel mršiny. Všichni do jednoho to byli zvrácení sadisté, kteří dobrovolně a horlivě šikanovali, udávali, zavírali do korekcí a dokonce tloukli své spoluvězně za nepatrné výhody, které jim bachaři a velitel tábora poskytovali.

V roce 1955 došlo na lágru k mimořádné situaci a pro poměry v lágrech neobvyklé. Došlo k sestrojení dvou tajných radiopřijímačů. Hlavní podíl na této záležitosti měli bývalí skauti, zejména Radek Pavlovic a Běda Veselý, oba z Mladé Boleslavi... Jeden bateriový pro Rovnost, druhý síťový pro Nikolaj. Záležitost s radii praskla v roce 1957, což byla na poměry v lágrech poměrně dlouhá doba. Dne 4. června 1958 informoval náčelník Ústředního tábora Ostrov celou útvarový výbor KSČ při Správě MV Jáchymov o činnosti součástí nápravných zařízení. Ve zprávě je také termín likvidace NPT Nikolaj k 1. 7. 1958.

Namátkou ze vzpomínek vězňů:

... uvědomovali jste si, že jako vězni pomáháte svou prací něčemu, co slouží

velmocenským choutkám právě Vašich vězňů?

Ano, to je obrovský problém. Už jsem o tom chtěl někde mluvit, ale možná je příležitost právě teď. Na Nikolaji, v té horší, ale nikoli kritické etapě přivezli transport jehovistů, sekty, která odmítá zbraně. Byli odsouzeni právě za to ... Tehdy hrozný zločin, takže každý dostal od deseti do patnácti let. Následoval transport a měli jít kopat uran! Nastoupili, ale pochopitelně na směnu odmítli jít. Celá parta asi dvaceti lidí se tak vzápětí ocitla v korekci celkem legrační, protože než postavili novou, tvořilo ji sklepení přehrazené dřevěnou přepážkou, za kterou bylo skladiště brambor. Seděli tam a zpívali své písně, jejichž melodie se nesly nahoru... Díky těm bramborám neumřeli hned, ale jak jsme den za dnem chodili okolo, jejich zpěv slábl. Až po takových deseti dvanácti dnech už byl velice slaboučký a jednou jsme přišli ze šichty a bylo ticho. Pak přijel nákladák, naházeli je na něj, většinou v bezvědomí a odvezli je pryč... Po stávce na Nikolaji jste v korekci strávil čtrnáct dní?

Tehdy jsem se ocitl v právě dostavěné korekci, baráčku bez podsklepení, ve kterém bylo asi pět a pět cel. Xylolitové podlahy, úplně hladké stěny, žanek, armované sklo v okně s venkovním plechovým krytem, nade dveřmi v nedosažitelné výši světlo, to bylo veškeré zařízení prostoru asi třikrát necelé dva metry. A pak už jen vlhkost a zima - největší problém. Po zdech kanuly krůpěje vlhkosti, které tvořily na zemi louže, všude syrovost novostavby.

Den jsem strávil pochodem po cele: odebrali nám vrchní oděv, byl jsem jen ve spodním prádle a bagančatech bez tkaniček, takže bylo třeba se zahřát. ... (Pecka: Hry doopravdy str. 92)

Ze vzpomínek Oldřicha Klobasy: (tábor Nikolaj)

Pohled na tábor ve mně vyvolával představu německých koncentráků, jak jsem je vídal ve filmech a na fotografiích. Široké prostranství nástupiště, dřevěné baráky, několikanásobné oplocení s ostřelovacími pásmy. Naprosto stejné to však nebylo - nikde žádný komín krematoria a nápis na bráně nehlásal Arbeit macht frei, ale pěkně po našem: Prací ke svobodě. Starší tábora se jmenoval Břetislav Jeníček číslo 017562, odsouzený za spolupráci s gestapem na doživotí. Zdraví vězňů dostal na starost jistý Jan Kobierovski z Brna. Medicínu nikdy nestudoval, trochu znalostí z oboru načerpal v německé armádě, kde působil jako saniťák. Byl to člověk, jakého vedení potřebovalo.... Podstatné bylo, že vyhovoval náčelníku Schambergerovi a osvětovému Kulhánkovi. Na ostatním nezáleželo.

Starším tábora, jakýmsi vedoucím z řad vězňů, byl již jmenovaný Jeníček. K ruce měl dva pomocníky stejného ražení - Michala Malého a Miroslava Kuželu. Tato trojice výtečníků měla hlavní podíl na situaci, která v příštích měsících panovala na Nikolaji a „proslavila“ ho na celém Jáchymovsku.

Muklové v nápravném zařízení MV, označením NPT A, tvořili tři kategorie delikventů. První zahrnovala odsouzené lidovými soudy podle tzv. retribučního zákona - Němce, kolaboranty, slovenské fašisty. Ve druhé skupině se nacházeli odsouzení okresními soudy za kriminální delikty. Tu poslední představovali „politických“ vězňů, kteří ve stále hojnějším počtu přicházeli od státního soudu,

vesměs s vysokými tresty, udělenými na základě zákona 231 na ochranu republiky.

Na přelomu roku 1951-52 byla na Nikolaji nejpočetnější skupina první. Patřilo k ní dokonce několik osobností z nacistické éry - poslanec Říšského sněmu Fritz Kellner, litoměřický oberlandrát Remplik, povereník Slovenského státu Viliám Šmudlík, vyslanec Parol Murgaš, velitel Tisovy osobní stráže Štefan Rabina a jiní ... Nás politických bylo v té době 15-20%. Je pravda, že občas docházelo mezi nimi a retribučníky ke kontroverzím, tyto výměny však nepřekračovaly určité hranice. S Němci se dalo vyjít. Nejhorší stvůry pocházely z řad kolaborantů českého původu, opovrhovaných jak rodilými Němci, tak poctivými Čechy. Právě z těchto darebáků vzešla trojice kápa.

Za této situace se nelze divit, že jednou zábav obnovených na Nikolaji bylo přenášení kamenů z jedné hromady na druhou... Pro větší legraci se dá zpestřit pokusem: zvýšenou účinnost má po noční směně na šachtě...

Takto uplatňovaná politika vedení tábora přinesla poměrně rychle plánované výsledky. Retribuční a kriminální vězni... raději podepisovali závazky a od politických se distancovali. Část těchto deklasovaných živlů dokonce úspěšně přistoupila na nekalou hru režírovanou osvětovým a začala vystupovat coby uvědomělá dělnická třída. V rámci lágru se tato jinak nepřípustná komedie tajně podporovala, protože byla v souladu se záměry Schambergerova vedení. Kampaň měla vyvrcholit v neděli... Na tento den se připravoval „pochod reakce“, nová maškaráda... vše však vyvrcholilo o den dříve... Banda zmanipulovaných individuí, povzbuzujíc se navzájem, zamířila k baráku č. I, kde až na výjimky bydleli vězni od státního soudu. S pokřikem „Postřílet reakci!“ vtrhla na světnice a vyháněla nás ven...

Vše bylo ukončeno náčelníkem, který si uvědomil, že záležitost, značně vybočující z rámce předpisů, by pro něj mohla mít nepříjemné důsledky. Postele v barácích byly dvouposchodové. Na cimře bylo 12 - 24 postelí, na baráku bylo v průměru deset cimer, tudíž.220 - 240 mukulů. Obytných baráků bylo čtyři, pátý barák byl trestní, poloviční velikosti. Na lágru tudíž po roce 1953 bylo cca. 950 - 960 lidí.

Útěky: Vnější ostrahu trestaneckých pracovních táborů na Jáchymovsku a Slavkovsku a střežení vězňů v uranových dolech prováděli sice příslušníci útvaru SNB Jeřáb od 1. února 1949, ale útěkům nezabránili, touha po svobodě byla silná. Roku 1949 uprchli 143 vězni, roku 1950 98 vězňů, roku 1951 156 vězňů. I na Nikolaji se uskutečnilo několik úspěšných pokusů o útěk, dokonce i z vězeňského autobusu. Jiný pokus byl podkopem z tábora. Bohužel osud většiny útekářů byl tragický.

Z místa, kde stával tábor Nikolaj budeš milý čtenáři pokračovat po silnici, po které pravidelně putoval „jáchymovský autobus“ na místo bývalého dolu Eduard. Nyní se zde nachází středisko zimních sportů a základnu zde mají biatlonisté.

Je také na čase, aby ses seznámil s údaji, jaké množství uranové rudy bylo jáchymovskými doly vytěženo a dodáno SSSR.

Těžba rudy: Podobně, jako se liší počty vězňů v jáchymovských dolech, tak jsou uváděny různé údaje o množství vytěžené rudy v Jáchymovských dolech a hodnotě, která byla vyvezena do SSSR.

V letech 1896 - 1913 se pohybovala roční produkce mezi 1,4 až 6,6 t U3O₈
v letech 1928 - 1938 zhruba mezi 6,57 (v roce 1938) a 19,3 t U (v roce 1932).
letech 1853 - 1945 rudy ve výši 650 t U (dle jiného údaje bylo rudy mezi 450 až 500 tun U).

1949 - 134.951,5 kg

1950 - 281.360,0 kg

1951 - 527.176,8 kg

1952 - 816.300,0 kg

V každém případě z výše uvedených čísel jasně vyplývá, jak byla pro SSSR důležitá těžba v jáchymovském revíru hlavně prvních deset let po druhé světové válce.

Pro úplnost uvádím, že v knize Viléma Hejla: „Zpráva o organizovaném násilí“ jsou uváděna ještě mnohem vyšší čísla.

Objem důlních děl v jáchymovském revíru : rok 1946 až 1964 1.102 866 m
Z místa bývalého dolu Eduard můžeš pokračovat podél Eliášského potoka k místu, kde v 50tých letech stál doslova největší důlní průmyslový komplex Jáchymovska.

Dojdeš na místo, kde stály během doby dva tábory s vězni. Byly tu ubytovny pro civilní zaměstnance, několik jam a štol, hlavně úpravna uranové rudy. Na komplex Eliáše těsně navazoval důl Rovnost s táborem a po potoku níže Eva a Adam. O rozsahu těžby dává tušit množství hald v okolí.

V údolí, kde stál tábor Eliáš, se můžeš dát po lesní cestě doprava a zhruba po 20 minutách chůze stoupáním dojdeš na místo, kde stával **tábor Barbora**.

Vršek - Barbora

Tábor nucených prací Vršek je uváděn již prosinci roku 1949. K 25. únoru 1951 byl zrušen tábor nucených prací /TNP/ Jáchymov - Vršek. Tábor k 1. 6. 1951 převzalo od ministerstva národní obrany ministerstvo spravedlnosti.

V červnu nebo srpnu 1951 byl zřízen tábor Barbora.

Podobně jako Vojna a Nikolaj proslul nelidským týráním vězňů. Ležel na otevřeném svažitém terénu pod kótou 1.004 m.n.m., a tak byl nejvýše položeným táborem na Jáchymovsku. Tvořili jej pouze tři dřevěné baráky, obývané zpočátku 250 - 450 vězni. S největší pravděpodobností byly další baráky dostavěny, protože v protokolu o předání funkce náčelníka tohoto tábora z 1. října 1956 se uvádí stav vězňů 828, stav příslušníků nápravných zařízení 65. V návrhu z 25. 5. 1956, kterým se doporučuje zrušení nápravně pracovního tábora Barbora, byla odhadnuta kapacita tábora na 1.100 odsouzených.

Až k 30. březnu 1957 byl konečně tábor Vršek (Barbora) likvidován. Obytné budovy tábora měly sloužit zaměstnancům dolu Barbora.

V současné době je zde rekreační komplex s tenisovým kurtem a halda, z které je postupně odebírán materiál.

Tábory nucených prací (TNP)

Podnětem pro jejich zřízení byl XI. všesokolský slet v Praze, který proběhl v roce 1948 za hojně účasti a velkého zájmu veřejnosti. V hlavách nejvyšších představitelů KSČ vznikla myšlenka, jak neutralizovat působení „protidemokratických sil“. Byly zřizovány na základě zákona o zřízení TNP pro osoby vládnoucí moci nepohodlné, které však nemohla vždy trestně postihnout. První TNP byly zřízeny již v roce 1949 a na Jáchymovsku jich bylo několik - Vršek, Barbora, Plavno, Nikolaj a Vykmánov. Celkem bylo zřízeno kolem 25 táborů a rok po vydání zákona v nich bylo na tři tisíce osob obojího pohlaví. TNP vznikaly ve všech krajích, dobové zprávy uvádějí na 120 odboček (detašovaných pracovišť). Kapacita TNP byla kolem 35 tisíc míst, předpokládá se, že těmito tábory prošlo na 80 tisíc osob.

Pokud se, vážený čtenáři, nevydáš na Barboru, můžeš pokračovat po cestě d.11 a dojdeš místu, kde vztyčili oldskauti z Karlových Varů symbolický kříž na paměť vězněných z řad skautů a skautek. Stalo se tradicí, že se zde scházejí vždy o sobotě nejbližší sv. Václavu skauti a skautky, aby uctili památku svých bratrů a sester.

Cestou k Eduardu a od Eduardu k Eliáši jsi minul dvě zastavení věnované ekologickým tématům

Na Eliáši se nacházely **dva tábory: Eliáš I. a Eliáš II. Eliáš I. krycí označení N**

Čtvrtý trestanecký pracovní tábor byl zřízen dne 29. července 1949 na dole Eliáš, kde byl dříve umístěn zajatecký tábor. Do tohoto tábora, jehož prvním velitelem byl jmenován štábní strážmistr SVS Candra, bylo přemístěno 518 vězňů.

K 20. 8. 1949 je v táboře 583 trestanců.

Na táboře Eliáš bylo ubytováno ve čtyřech dřevěných barácích 647 vězňů, z nichž 588 pracovalo v dolech. V jednom baráku byla zřízena krejčovská a obuvnická dílna, lékařská ošetřovna a oddělení pro nemocné. Chyběla sušárna. K táboru Eliáš I. v letech 1949 - 1950 se vztahuje toto vyjádření jednoho vězně: „Ochrana proti záření veškerá žádná, zdravotní péče minimální, péče o zuby žádná. K zubaři jsme chodili na Rovnost, to ovšem jen pár, a když bachaři neměli chuť, tak se prostě nešlo“. V druhé polovině roku 1951 byl zrušen tábor Eliáš I. Halda, na které stál tábor Eliáš I. (nazývaný i Starý Eliáš nebo Horní Eliáš), se začala bagrovat a materiál se odvážel k dalšímu zpracování.

Eliáš II. krycí označení N : Tábor Eliáš II. byl převzat až 8. prosince 1950. Tohoto dne tu bylo umístěno 328 vězňů, koncem prosince již 618.

Výstavba nových táborů, zvláště pak Eliáš II., byla provedena velice nedbale. Baráky byly postaveny v hrbolatém terénu, který nebyl předem vůbec připraven. Roh jednoho z nich přesahoval nad řečiště bystřiny, proto musel být teprve dodatečně podložen betonovými rourami. Společný záchod byl postaven 6 metrů od kuchyně. Tábor byl vzdálen od šachty asi 300-400 metrů. Tábor Eliáš II. byl zrušen k 1. dubnu 1959.

Z prostoru Eliáše můžeš pokračovat po silnici podél potoka dál směrem na obec Mariánskou. Tato je vzdálena zhruba slabou hodinu chůze místy náročným terénem.

Mariánská krycí značení B **Osada Mariánská** (Mariasorg) byla založena v době počátku těžby stříbrných rud na Jáchymovsku. Podle pověstí zde žil v poustevně poustevník Jan Niavius, který prorokoval velkou slávu horního města, pád i nový rozkvět.

V 16. století vznikla na území Mariánské osada nazývaná Nový Sorg.

Po třicetileté válce byla na místě bývalé poustevny v letech 1692-93 postavena dřevěná kaple a místo označeno jako Mariasorg. Roku 1699 hornické bratrstvo na místě kaple vystavělo poutní kostel Panny Marie s prosbou, aby sláva Jáchymova byla opět obnovena.

V roce 1754 byl poutní kostel propůjčen řádu kapucínů, kteří zde v letech 1754-56 vystavěli druhý kostel a kapucínský klášter (1760).

Po celé 18. a 19. století byla Mariánská oblíbeným poutním a církevním místem, kde zejména o Mariánských slavnostech panoval čilý ruch. Na pěkném prostranství před kostelem stály krásné stoleté lípy.

Původně sem vedla cesta z Jáchymova od Anenského náměstí (dnes Na Slovanech), pokračující přes bývalé Mathesiovo náměstí (zmizelo pod odvalem dolu Svornost po druhé světové válce), táhlým Popovským údolím do Popovského vrchu až na výšinu nad dnešní Mariánskou. Dnes je tudy přístup vlivem rozsáhlých hald dolů Svornost a Josef naprosto znemožněn.

Roku 1948 byl kapucínský klášter zrušen a objekt přeměněn na vyšetřovnu ve správě ministerstva vnitra. Celá stavba kostela byla pro chatrný stav v roce 1964 odstraněna a demolována.

Při původní osadě vybudovaly Jáchymovské doly n. p. po roce 1948 pro své zaměstnance hornickou osadu (50 dřevěných dvojdomků), která byla po likvidaci dolů 1962 přeměněna na rekreační středisko řady podniků.

U silnice před ÚSP je dosud patrná kamenná zeď klášterní zahrady.

Trestanecký pracovní tábor byl zřízen dne 4. června 1949, kdy sem bylo posláno 209 vězňů z Vykmanova. Pracovali na šachtách Eva a Adam. Byl to druhý tábor v oblasti. Prvním velitelem se stal vrchní strážmistr SVS František Kozák. Ke dni 20. 8. 1949 bylo v táboře 483 lidí, k 22. 10. 1949 435 trestanců, pro doly pracovalo 394 osoby.

Roku 1950 byly postaveny cely v klášteře na Mariánské. Vězněné střežili a vyslýchali příslušníci útvaru Jeřáb. O nelidských výsleších na Mariánské byla vydána řada svědectví. Vyšetřovací skupiny byly zrušeny pravděpodobně v první polovině roku 1951 a dále v pravomoci útvaru Jeřáb nebyly.

Na základě dohodnutých zásad převzetí Stanice SVS Ostrov do pravomoci ministerstva národní bezpečnosti ze dne 15. května 1951 došlo dne 28. 5. 1951 k předání tábora příslušníkům SNB. Počet předaných vězňů se uvádí 707 odsouzených. Tábor dál řídil Vězeňský ústav Ostrov.

Z NPT Mariánská pracovalo v uranových dolech v polovině roku 1959 709 odsouzených. Tábor Mariánská byl zrušen postupně. O jeho velikosti a uspořádání si lze udělat představu ze zápisu o likvidaci barákového tábora Mariánská z 8. 4. 1960. V táboře bylo šest baráků ubytovacích, většinou o rozměrech 42,50 x 12,50 m, jeden administrativní o rozměru 12,50 x 31,20 m, kulturní, kuchyně stejné

velikostí jako administrativní barák, dva baráky ošetřovny (7 x 12 m), kotelna (23 x 7,50 m), jedna korekce a strážnice o jedné místnosti. Rozměry kulturního baráku a korekce nebyly v zápisu uvedeny. Likvidace baráků probíhala podle záznamů ještě v prosinci 1960.

Pokud se nevydáš na Mariánskou, budeš muset pokračovat od Eliáše po značkách doleva. Půjdeš po dlážděné silnici zhruba půl hodiny do kopce směrem k dolu a táboru Rovnost. Cestou si vpravo před sebou určitě všimneš vysoké opuštěné budovy. Jedná se o jedinou provozní stavbu, která na Eliáši zůstala stát. Nacházelo se zde tzv. „turbo“.

Uvedeme několik údajů co se s rudou po vytěžení dělo. **Úprava rudy po vytěžení:** Až do roku 1953 byla ruda těžena především přímo na dobývkách, kusová ruda se ukládala ručně do bedýnek a zbylý materiál byl bud' shrnován do komínů na sypy, nebo se ponechával v základce. V druhé polovině padesátých let, kdy se zlepšovala mechanizace odklidu materiálu, byla z některých dobývek vypouštěna základka a surovina se dále zpracovala.

V Československu se v padesátých letech ruda nezpracovávala. Ruda se u nás pouze drtila, třídila a odvážela k „**našemu příteli nejvěrnějšímu**“ **Sovětskému svazu**. Na Jáchymovsku zvlášť nebezpečným pracovištěm byla tzv. Rudá věž (Věž smrti) pracoviště lágru ve Vykmánově s krycím označením „L“ elko. Byl to jeden z nejmenších táborů - stály zde dva baráky pro vězně. Jeden obývali pouze kněží, druhý političtí vězni, kteří se sem dostali za nejružnější průšvihy na táborech (v řadě případů za pokusy o útěk). Tento tábor byl založen v únoru 1951.

Ruda se zde zpracovávala v přízemní budově s několikaposchodovou věží. V přízemí byl velký mlýn, který měl velká kola s hnacími řemeny. Vše bylo bez ochranných sítí a kropení vodou. Kolem dokola byly uzamčené boxy, ve kterých byla složena čistá ruda. Svážela se tam ze všech šachet z celé republiky. Ruda se drtila ve velkém mlýně. Z velkého mlýna postupovala na jemnější mletí na malé mlýny. Tady se všichni, kteří tu pracovali, dostávali do bezprostředního styku s radioaktivním materiálem a vdechovali radioaktivní prach. Čistá rozdrčená ruda se dávala do plechových barelů asi padesát centimetrů vysokých (každý barel musel vážit minimálně 80kg) a ty se skládaly do řad, takzvaných partií, což bylo tak dvě stě padesát, tři sta barelů rudy určitého druhu. Partie se kompletovala v obrovské hale samospádovým systémem, kdy se barely seshora koulely po kolejkách tam, kam byly koleje nastavené. Ostatní, méně kvalitní ruda, se volně nakládala na vagóny.

Tábor se skládal ze dvou baráků a malého domku se záchody. V táboře pracoval 3. 5. 1951 241 vězeň. K 1. 9. 1952 - 281 a 1. 3. 1953 - 304 odsouzení. V roce 1955 bylo v tomto táboře vězněno mnoho kněží. Když se k 26. květnu 1956 tento tábor, který fungoval také jako eskortní středisko, rušil, byli všichni duchovní v počtu 102 osoby z Jáchymovska odvezeni do jiných věznic.

Drfárna byla umístěna do vysoké budovy postavené z červených cihel. Dodnes stojí tato budova na pozemku Škodovky v Ostrově nad Ohří.

Velitelem Elka byl dlouhou dobu bývalý řezník Pibil, zvaný Šlachťák. Zastupoval

ho Prkenný markýz a mezi známější dozorce patřil také pracovní neboli kádrový zástupce, vězni nazývaný Krokodýl.

Po vyjití svahu kopce po staré dlážděné cestě dojdeš na místo, kde stával nejdéle fungující tábor Jáchymovska.

Tábor Rovnost krycí označení P

Dne 15. 9. 1949 byl vězni obsazen tábor na dole Rovnost. Byl převzat do správy velitelství Stanice SVS Ostrov po německých zajatcích. Z přijímacích zápisů vyplývá, že poslední zajatci odešli z tábora Rovnost až 15. září a ihned po nich začali s úklidem a úpravou tábora vězni z táborů Mariánská a Eliáš. Velitelem tábora byl prozatímně ustanoven štábní strážmistr Brouček z tábora Vykmánov. Ve dnech 21. a 22. října 1949 tu žilo 925 vězňů, z nichž 846 pracovalo pro doly. Vražda mohla být i startovní rampou úspěšné kariéry. Št. stržm. Albín Dvořák (Paleček) zastřelil jednoho vězně v únoru 1951 na Jáchymovském táboře Rovnost; tenkrát ještě sloužil jako obyčejný strážný na věži. Zanedlouho potom byl povýšen a jmenován velitelem tohoto tábora. V listopadu 1951 se čtyři vězňové pokusili o útěk ze čtvrtého patra dolu větracím komínem. Narazili na mříž a museli se vrátit pro pilky a krumpáč; při tom je viděl udavač vězeň St. (jméno se nepodařilo spolehlivě ověřit). Po tří denním pátrání Dvořák se stržm. Tichým, „osvětovým“ důstojníkem na táboře, vězně našli a vyzvali je, aby se vzdali. Vězňové uposlechli, Dvořák s Tichým však přesto zahájili na několikametrovou vzdálenost palbu ze samopalů (v dole!!!); tři vězňové byli zabiti, jeden těžce zraněn. Dvořák sloužil u bezpečnosti ještě v roce 1968. Původní tábor po německých zajatcích nazývaný též „Stará Rovnost“ stál těsně vedle těžní věže na haldě hlusiny. Ta halda byla ještě z dob, kdy se důl nazýval Wernerův. Na bráně tábora se skvěl památný nápis „Sovětský Svaz náš vzor“. Protože byl příliš na očích a mohl být a také byl vykládán jinak, než bylo vhodné, první oficiální návštěva z nadřízeného orgánu doporučila jeho přemístění. Když později geologové dostali citlivější přístroje, zjistili, že halda obsahuje kvalitnější uranovou rudu, než je ta, která se ve valné většině těží. Tábor se odstěhoval. Halda uranové rudy byla odvezena a na nedaleké planině pak vznikl tábor Nová Rovnost.

Společným znakem zdejších obyvatel byla poměrně velká délka trestu. Každý tábor byl naprosto samostatnou jednotkou, proto tady musely být zabezpečeny všechny nezbytné služby a činnosti. Byl tady samozřejmě tábor velitelský, kde byly kanceláře i světnice starších tábora. Byly tu strážnice, strážní věže a další zařízení sloužící ostraze. Nescházely sklady, oděvní a proviantní, pak kůlny, v kterých se skladovalo topivo nebo protipožární nářadí a prostředky, prádelna, prasečnick, latrína a další. O tělo bylo možno pečovat v umývárně a holárně, potravu jste získali v kuchyni nebo v kantýně a duševní stravu v kulturáku. Podstatnou část tábora tvořily ubytovací baráky. Ty byly stejně jako většina ostatních táborových staveb dřevěné. Nacisté, nazývaní „retribučáci“ nebo také „mahlzeiti“ a kriminálníci měli vyhrazeny zvláštní baráky, nebydleli s vězni

politickými. Vždy to však neplatilo. Také vybavení baráků bylo rozdílné, stejně jako velikost místností a počet ubytovaných.

Zpravidla to vypadalo asi takto. V obytném baráku bylo asi deset světnic, v kterých bydlelo dvacet, někdy více, jindy méně vězňů. Muklové spali na palandách, které kromě krajních, stojících u stěny, stály vždy dvě a dvě vedle sebe. Kromě postele směl mít každý mukl svoji krabici. V ní měl veškeré bohatství. Krabice byla kartónová, ani velká, ani malá, při stěhování se pohodlně vešla pod paži. Mimo postelí byla ve světnici ještě kamna, která se používala jen ve výjimečných, zvláště mrazivých dnech. Na delší topení nebylo dost dříví a uhlí. V táboře nechybělo ani vězení, kriminál v kriminále, nazývané „korekce“. Korekce měla zpravidla ještě speciální část „bunkr“, jakousi noru pro zostřené tresty.

Tábor spojovaly s okolním světem dvě brány, obě jistě strážnicí. Projít hlavní branou do tábora bylo možné jedině kolem velitelského baráku. Hlavní branou přicházely nebo přijížděly návštěvy, přivázely se zásoby i noví vězni. Tudy byl zajišťován styk s okolním světem. Druhá brána spojovala lágř s pracovištěm, šachtou Rovnost. Byl to tunel vytvořený z ostaného drátu, kterým procházeli vězni seřazení v pětistupech na šichtu a zpět. Tunelu se v muklovském žargónu říkalo Ulička ztracených nadějí nebo Ulička komunismu.

V té době byl velitelem Rovnosti Albín Dvořák, který se sám projevoval jako sadista. Týral a nesmyslně šikanoval vězně, zvláště politické. Nosil s sebou tenký řetízek, kterým tloukl vězně přes prsty. Často nechával vězně stát před okny svého velitelského baráku až do úplného vysílení. Říkali mu Paleček, protože byl prcek. Svůj handicap těžce nesl a trpěl pocitem méněcennosti, který zastíral svým sadismem. Velmi krutě pronásledoval svědky Jehovovy, kteří v souladu se svou vírou odmítali těžit materiál sloužící k výrobě atomové bomby.

Tito lidé odmítali nastoupit základní vojenskou službu, vzít zbraň do ruky, nebo se svou prací účastnit na zbrojním programu. Uran se dobýval pro výrobu sovětské atomové bomby. To všichni vězni věděli, a proto tihle věřící odmítali na těžbě uranu pracovat. Školení nepomáhalo. Proto přesvědčování a převýchova získávaly na intenzitě. Jednou v zimě, kdy na Krušné hory napadaly spousty sněhu a chumelenice nepřestávala, rozestavil velitel lágř Rovnost, známý Paleček, všechny, kteří odmítali fárat a těžit uran, mezi drátěné ploty v ostřelované pásno. **Byli chatrně oblečeni a obuti. Museli stát bez hnutí, protože případný byt náhodný pohyb směrem k vnějšímu drátěnému plotu mohl strážný chápat jako pokus o útěk a zahájit palbu.**

Žádný z postižených se nepřihlásil, že chce raději fárat než stát v zimě a chumelenici. ..Jeden po druhém, prokřehlí a zcela vyčerpaní, ale nepřevychovaní, padali do hlubokého sněhu. Spoluvězni nakládali jejich nehybná těla na korbu nákladáku, který je údajně odvážel do nemocnice. Zda jim někdo pomohl a s jakým výsledkem není známo. Tábor Rovnost byl skutečně roku 1950 přestěhován, ale přesné datum se nepodařilo zjistit.

Postupně byl tábor **přeplněn. K 31. 12. 1950 zde bylo 1.240 vězňů, dne 27. 5. 1951 se uvádí 1.344 odsouzených.** Ani později počet muklů neklesal.

Tábor byl zrušen k 1. červnu 1961.

V současné době stojí na místě tábora chatová osada, která slouží k rekreačním účelům. Provozní budovy šachty chátrají. Samotná těžní věž byla demontována a jáma je ohraničena a překryta masivními mřížemi.

Jáma byla založena 20. listopadu 1792 a pojmenována Rudolfovou jamou. Roku 1850 byla nazvána šachtou Werner, na paměť významného německého geologa. Název Rovnost I. získala až po roce 1945. Jáma Rovnost byla před zatopením nejhlubší šachtou v Jáchymově a byla překopem spojena se Svorností. Její XII. patro bylo v hloubce přes 661 metrů.

Z Rovnosti budeš pokračovat po cestě kolem hotelu Siberia, přes starou hornickou osadu Nové město a dojdeš nad Jáchymov. Na nyní zalesněném kopci stával starý Šlikův hrad, zvaný nyní Šlikovka.

Šlikovka: Zbytky hradu Freudenstein, který nechal roku 1517 postavit hrabě Štěpán Šlik patří k nejstarším památkám Jáchymova. Měl sloužit pro obranu města a ochranu v případě hornických nepokojů. Od roku 1519 se v jeho sklepeních razily proslavené jáchymovské stříbrné mince - tolary.

Hrad několikrát vyhořel a za třicetileté války zpustl. Naposledy byl hrad, resp. jedna ze dvou věží, které zde zbyly, opravovány v sedmdesátých letech minulého století.

Z místa bývalého hradu již, vážený čtenáři, bez problémů sejdeš do Jáchymova. V případě, že tě trasa zaujala a měl bys zájem získat další informace uvádíme níže seznam literatury, ze které jsme také čerpali.

Doporučená literatura: Hejl Vilém: Zpráva o organizovaném násilí, Praha, 1990

Horák V.: Paměti královského horního města Jáchymova a jeho stříbrných a uranových rud, 1993

Husek Jožka A026999: Za vlády vrahů, Vizovice, 1999 Kaplan, Pacl: Tajný prostor Jáchymov, České Budějovice, 1993

Petrášová Ludmila: Vězeňské tábory v jáchymovských uranových dolech 1949-1961 In: Sborník archivních prací MV ČR, Praha, 1994

Pluskal Oskar: Poválečná historie jáchymovského uranu, Praha, 1998

Uvítáme případné připomínky, postřehy, dojmy, případně jiné materiály, které můžete zaslat na adresu uvedenou na přední straně.

Vydala: Místní pobočka KPV Karlovy Vary

Mathesiova 120. Jáchymov Telefon: 0164/ 911 881, 0164/ 842 359

Ekosystém Jáchymovska V přirozených porostech převažoval buk lesní, přimíšen byl smrk ztepilý a jedle bělokorá, podrost tvoří hlavně tráva třtina chloupkatá a místy porosty brusnice borůvky. Jednostrannou snahou pro zvýšení produkce této „továrny na dřevo“ byl v posledních dvou letech nahrazen přirozený les jednotvárnou, druhově chudou smrččinou. Ta ovšem trpí emisemi, kůrovcem, větrnými kalamitami, okusem zvěře ...

Ze zajímavějších druhů můžeme na březích vodotečí pozorovat mohutné rostliny čivce alpského a několik druhů kapradin, např. kapraď rozleženou či papratku horskou. Horský charakter lesa dokládá výskyt nejmenší sovy Evropy - kulíška

nejmenšího, kterého spíše zaslechneme, než uvidíme v jasném předjaří. Typickým zástupcem horské fauny hmyzu je střevlík Linncův.

Ekosystém Horkého rybníka

Velice chladná, kyslíkem bohatá a živinami chudá voda Eliášova potoka a rybníčků na něm vytvořených je osídlena poměrně chudou, ale za to zajímavou florou a faunou. Můžeme zde pozorovat hejna vzácné střevle potoční, ojediněle se vyskytuje čolek horský u skokan hnědý. Ve skulinách hrází a břehů pravidelné hnízdí skorec vodní a konipas horský.

Botanicky zajímavou lokalitou je sjezdovka nad Horkým rybníkem. Klimaticky extrémní podmínky Jáchymovska - jedné z nejchladnějších a na srážky nejbohatších oblastí v Čechách - dokládá výskyt **plavuníku alpského**, jehož domovem je především severní Evropa.